
„A balkáni mészáros”

Milošević-életrajza utolsó fejezetének Massimo Nava ezt a túlzó, de aligha alaptalan címet adta: „Akit elfeledtek”. Pedig Slobodan Milošević nemcsak a maga korának, a közelmúltnak volt szélsőségségében is jellegzetes politikai-történelmi főszereplője, de a mi jelenünk számára is fölöttébb tanulságos a pálya- és ámokfutása. A jugoszláv politikust, szerb elnököt – „Jugoszerbia” (140. o.) vezérét – hírhedtté és sötét jelképpé az tette, hogy a hidegháború után, egyedülálló módon, „nemzetét, országát” valódi, véres, tömeggyilkos háborúval vezette át a kommunizusból a posztkommunizmusba, az internacionalizusból a nacionalizmust őrizve meg és fokozva a végletekig, a paroxizmusig, a népirtó örületig.

Nava monográfiája bemutatja, hogyan lett a „kis Leninből” (16. o.), a „kis Jugoszlávia” trónját megöröklő „kis Titóból” (130. o.) a „Nagy Manipulátor” (12. o.), köszönhetően (nem kis mértékben) feleségének, az egyszerre titoista és leninista Mira Markovićnak, a „balkáni, belgrádi Lady Macbethnek” (98., 210. o.) is.

Noha Miloševićet önmaga Khomeinihez (55. o.), néhány ellensége Pol Pothoz (168. o.) is hasonlította, valójában elsősorban nem ideológiai fanatikus volt, sokkal inkább gátlástalan, machiavellista hatalomátmentő, aki az olasz életrajzíró – akárcsak Nancy Paterson hágai ügyész – maffiavezérekre, Totó Riinakra emlékezteti, s aki maradék országát maffiaállammá alakította át (120., 114–125., 126. o.). A „balkáni róka” (215. o.) – a nagy túlélő – ezért és ennyiben lett „balkáni mészáros” (230. o.). Machiavelli-emlegette „róka-természetű”, a politikai túlélés és hatalom-megőrzés mindent megelőző és felülíró vágya, mániája vezette háborúból háborúba, a volt jugoszláv tagköztársaságok úgyszólván mindegyike ellen, végül már az egész

világ ellen. Nava, ezúttal már elfogadhatatlan túlzással, egyenesen „kis világháborút” emleget, „mintha Bosznia tragédiái kereteznék az európai huszadik századot (177. o.), mígnem a „Nagy Manipulátor” elszámította magát és hübriszéért végül, 1999-ben lesújtott rá, hatalmára és birodalom-töredékére a nemzetközi haderő nemezise, irtószerszám NATO-bombázások formájában (166–185. o.). Igazi zsarnoksors: vesztes háborúval hatalmat veszíteni. A diktátor, a nagy szemfényvesztő, végül magát is becsapta, saját tisztánlátása is odalett, s elvakultsága a szakadékba vezette. Sajnos népével egyetemben. És azon délszláv emberekkel együtt, akik közül negyedmillióan az életüket, két és félmillióan az otthonukat veszítették el (vö. Jože Pirjevec: *Le guerre jugoslave 1991–1999*, Einaudi, Torino, 2007, 535. o., ld. ismertetésünket a Klió 2010/3. számában). Ráadásul „Nagy Szerbia” álmából csonka-Szerbia valósága lett.

Nava az olvasó döntésére bízza, Milošević sokadik „megúszásának” avagy szégyenletes bukásának látja, hogy, miután hazája 2001-ben kiadta őt a Hágai Nemzetközi Törvényszéknek, a könyvben pontosan rekonstruált pere során betegségben (némelyek szerint gyanús körülmények között) 2006-ban elhalálozott, elkerülve két legszörnyebb kreatúrája, Karadžić szakadárvezér és Mladić tábornok sorsát, az életfogytiglani börtönbüntetést (213–233., 113. o.).

Massimo Nava bio-monográfiája kegyetlenül éles fénnel világítja meg a tragikus utat Milošević 1989. június 28-i rigómezei beszédétől (a „jugoszláv háborúk” doktriner-demagóg megalapozásától), „áruló írástudók” – tudósok, akadémikusok egyetemi oktatók (Karadžić pszichiáter, Šešelj „csetnikvajda” sarajevói docens volt), írók (köztük az egykor nálunk is olvasott Dobrica Ćosić) – kollaboráns uszításain (41–57. o.), ellen-sovinizmusokon és nemzetközi szervek tehetetlenségén keresztül, Európában a második világháború óta nem látott tömegmészárlásokig, háborús és emberiség-ellenes bűnökig, mélypontjukon az 1995. július 13-i srebrenicai vérfürdővel (vö. Luca Leone: *Srebrenica. I giorni della vergogna*, Infinito editore, Fornigine, 2013).

Végző soron Milošević egész történetének talán legidőszerűbb tanulsága, hogy elénk tárja hová vezethet a vezérelvű nacionalista

populizmus, az „etnikai hazugság” (100. o.), a felelőtlen „gyűjtogató, csóvás” demagógia. Azonban, mint a könyvben idézett Milenko Karan professzor (sokadszor) keserűen megállapítja, „nehéz úgy tanárnak lenni és hivatásszerűen oktatni, hogy az ember tudja, a történelemből nem tanul senki semmit” (191. o.).

Massimo Nava: *Milošević. Balcani: la tragedia di un popolo* (Milošević. Balkán: egy nép tragédiája). Rizzoli, Milano, 2019, 266 o.

Madarász Imre